

Statsministerens foredrag i
Bergens Handelsforening
7. november 1967.

Forehold tas om til-
føyelser og endringer
ved fremføringen.

NÆRINGSLIVET I SAMFUNNSØKONOMIEN.

Utbyggingen av samfunnet har skapt en sterk etterspørsel etter tjenester som helt eller i det vesentlige ytes av det offentlige. Følgelig har den offentlige sektor blitt utvidet og er også fortsatt i ekspansjon. Og skal vi kunne tilfredsstille det behov som er til stede på en rekke områder, vil den offentlige virksomhet måtte økes ytterligere. Dette gjelder for eksempel på områder som kommunikasjoner, undervisning og forskning, kraftforsyning og helsestell. Men til tross for den vekst vi har hatt i den offentlige virksomhet, er det den private sektor, herunder næringslivet, som fortsatt inntar den dominerende

-2-

plass i vår samfunnsøkonomi. Av det samlede brutto nasjonalprodukt gikk i 1966 ca. 50 % til privat konsum. Den andel som gikk til offentlig konsum utgjorde 13 %. Resten, 37 %, gikk til investeringer, og av dette la private beslag på bort i mot tre fjerdedeler, mens vel en fjerdedel gikk til utbyggingen av offentlige foretak og såkalt offentlig konsumkapital, eller fellesgoder som veier, sykehus, skoler osv.

Den norske økonomi er en ^{sidealt} ~~en~~ blandet økonomi og i hovedtrekkene også en markedsøkonomi. Private, personer og bedrifter, treffer flertallet av de enkeltbeslutninger som bestemmer utviklingen. Beslutningene tas imidlertid ofte innenfor en ramme som er gitt ved offentlige vedtak. Næringslivet og arbeidslivet er dog ikke uten innflytelse ved fastsettelsen av disse rammer. Organisasjonene deltar på mange måter i utforming av den politikk som føres. Det er en stor gjensidig avhengighet mellom det offentlige og næringslivet og arbeidslivet, en gjensidig avhengighet som kaller på nært samarbeid. Et slikt samarbeid

blir stadig viktigere, ikke minst fordi vi er inne i en ^{Kontinuerlig} om-
stillingsprosess som stiller oss overfor mange vanskelige problemer.
Det er også en erklært politikk fra Regjeringens side å styrke sam-
arbeidet med de organisasjoner som representerer næringslivet og
arbeidslivet.

Det som har karakterisert utviklingen i vår økonomi i en år-
rekke er en rask og jevn vekst, til forskjell fra de skiftende
perioder med fremgang og stagnasjon eller produksjonsnedgang som vi
kjenner fra tidligere. Vi har kunnet glede oss over en praktisk
talt ubrutt vekst i tyve år og med vekstrater som man tidligere bare
oppnådde i korte perioder. Hvis noen i 1920- eller 30-årene hadde
våget seg til å spå at det var mulig å holde en årlig vekstrate på

gjennomsnittlig 3 %, som gir en fordobling av nasjonalproduktet på
24 år og en nittendobling i løpet av 100 år, ville de neppe blitt
tatt alvorlig. Selv i første del av 1950-årene, da 3 % syntes å være
blitt en selvfølgelighet, ble det fra sakkyndige og nøkterne eks-
perter advart mot en mytedannelse om at en slik vekst gjennom lengre
tid kunne ansees som det normale og naturlige. Myten er imidlertid
blitt til virkelighet og mer enn det. I de siste 10 - 12 år har vi
bare unntaksvis vært under en vekstrate på 3 %, i de siste tre år
har den ligget rundt 5 % som gir en fordobling av nasjonalproduktet
på 15 år. Å stole på at det er mulig å holde en så høy vekstrate
gjennom 15 år, ville være et uttrykk for en for sterk optimisme.
Hva som vil bli en naturlig eller normal vekstrate i de kommende år,
er det ingen gitt å si. Det er i dag betydelig forskjell på vekst-
tempoet også i de vestlige land. Norge har holdt seg i en tet-gruppe.
Det er en ny erfaring at Norge har kunnet holde en så høy vekst i en

tid da det har vært produksjonsstagnasjon eller endog nedgang i land som vi har stort økonomisk samkvem med. Men det har hatt sin motpost i et stort utenriksunderskudd og vi kan ikke forlite oss på at dette er mulig i lengre tid.

Det mest gledelige ved den økonomiske utvikling i tiden etter krigen er at vi har vært spart for de problemer som de store konjunktursvingningene skapte i tidligere år. Men sterk vekst skaper også sine problemer. Økingen i produksjon og velstand er muliggjort ved en bedre produksjonsteknikk. Det høye veksttempo synes å forutsette en kontinuerlig omstilling - med alle de problemer den skaper i nærings- og arbeidslivet. Varenes levetid skrumper inn ved at stadig nye produkter og tjenester kommer til.

Mer av etterspørslen er forskjøvet til kostbare, varige forbruksartikler som kjøleskap, frysebokser, biler, TV osv. Dette stiller større krav til endringer i teknikk, design osv. Under slike forhold er ingen bedrift lenger en sikker bedrift - alle må være innstillet på hurtige omkastninger i forbruksstrukturen. Den usikkerhet som de tidligere konjunktursvingningene medførte er således avløst av en frykt for ikke å kunne hevde seg i det hårde tekniske, salgsmessige og økonomiske kappløp om å tilby stadig mer fristende varer og tjenester.

Omstilling og forandring er ikke noe nytt, men omfanget og tempoet i forandringene er blitt større. Dette er heller ikke bare begrenset til industri og handel. Gjennom lang tid har det foregått en veldig omlegging i landbruk og fiske, men fordi man her har så mange små enheter, trer ikke omstillingen så sterkt fram som for eksempel i industrien. Når det legges ned ca. 10

bruk pr. dag, bærer det bud om en betydelig strukturendring i en gammel næring. Noe tilsvarende skjer i handelen. Blir en større bedrift rammet av strukturrasjonaliseringen, berøres en stor arbeidsstokk og ofte et helt lokalsamfunn. Det stiller oss overfor omstillingsproblemer av en noe annen karakter og rekkevidde, men for dem som rammes av forandringene føles virkningene sikkert stort sett på samme vis, uansett hvilken næring eller bransje det gjelder.

I og med at vekst og fremgang synes å bero på og føre til endringer i produksjonsstrukturen, står vi her overfor et dilemma. Mens mennesker flest forbinder trygghet og trivsel med stabilitet i livets forskjellige forhold, og da kanskje ikke minst når det gjelder sysselsetting og bosted, peker utviklingstendensene mot omstilling og forandringer. Det nytter ikke på noe område å stampe

mot forandringer, men det gjelder å skaffe seg styring over utviklingen og å finne utveier til å mildne skadevirkningene. Jeg kan ikke i dette foredrag ta opp de omstillingsproblemer vi står overfor i alle næringer og hvordan myndighetene prøver å møte disse. I denne forsamling er det naturlig å begrense seg til handelen og industrien, og selv for disse næringer vil det bare være mulig å berøre noen hovedpunkter i de strukturendringer som er i gang.

Mange ser det som et alvorlig strukturproblem at vi har ca. 20.000 bedrifter i industrien i et land som beskjeftiger ca. 400.000 industriansatte. Det kan heller ikke nektes at bedriftsstrukturen i enkelte bransjer skaper problemer. Men var det slik at bare store bedrifter hadde en fremtid i industrien, ville det se ganske mørkt ut, både for vår økonomi i det hele, og ganske særlig for bosettingsstrukturen. Vi må nemlig være helt på det rene med at vi ved sammenslutning til større enheter ikke kan endre vår situasjon fundamentalt. Saken er at selv våre største bedrifter

bedrifter i dag ofte er meget små i internasjonal sammenligning. Dette er forhold som vi må ta for gitt, og utfordringen til oss er å finne utveier til å gjøre ^{vare} bedrifter konkurransedyktige.

Både bedriftene selv og myndighetene kan gjøre en hel del for å bedre mulighetene for våre små og mellomstore bedrifter. Ved samarbeid ^{om} /produksjon, markedsføring og salg, produktutvikling osv. kan de mindre bedrifter oppnå en rekke av de fordeler større bedrifter har. Dette gjelder uansett om bedriftene ligger i tettbebyggelser eller mer næringsensidige strøk ut over landet. Forholdene må selvsagt legges til rette slik at de bedrifter som ønsker å slutte seg sammen til en enkelt enhet må kunne gjøre det. Men det må ikke bli slik at dette blir den eneste eller den første mulighet bedriftene tenker på.

For å bevare en hensiktsmessig bosetting ut over i vårt vidstrakte land, gjelder/å styrke de ^{det} bedrifter vi i dag har og å skape grunnlag for etablering av nye. Jeg er heller ikke i tvil om at det har sine fordeler å ha produksjonsbedrifter liggende spredt ut over landet.

Store konsentrasjoner er dyre i drift - ^{de} høye generalomkostningene må utlignes på hele vårt produksjonsliv - og er derved med og påvirker vår konkurransekraft. Men disse kostnadene fremtrer ikke som målbare faktorer når den enkelte bedrift skal avgjøre sin plassering. Vi kan vel ofte si tvert i mot. Det som for den enkelte bedrift er en riktig markedsmessig plassering - kan være det motsatte fra et nasjonaløkonomisk synspunkt. } Et forhold man har lagt for liten vekt på - ved lokalisering av industri - er mulighetene for å ekspandere rent arealmessig - noe som ofte hindrer bedriftene i å bruke rasjonelle metoder.

Skilpøkket 7 39 2000

*Regjeringens
Sjef
menskelig ressurs*

også
 Bedrifter ut over i distriktene har/alle muligheter for å bli lønnsomme og effektive. ^X Man har her gjerne en stabil og meget innsatsvillig arbeidskraft. Skapes det riktige miljø, har man her et fond av idéer, innsikt og initiativ å trekke på. Det gjelder å skape et slikt miljø gjennom utvidet veiledningstjeneste for industri og håndverk m.m. og støtte og oppmuntring til lokalt initiativ. I denne forbindelse vil jeg nevne at Regjeringen har fått Stortingets tilslutning til et forslag om å reorganisere og utvide Håndverks- og småindustrifondet. Dette fond blir etter hvert tilført nye midler. Veiledningstjenesten er også meget viktig i denne sammenheng. Regjeringen har lagt fram et forslag for Stortinget om utvidelse av virksomheten ved Statens teknologiske institutt, hvor det skal etableres 30 nye stillinger. Så snart det pågående utredningsarbeid er

avsluttet, vil Regjeringen ta stilling til det endelige utbyggingsprogram for denne veiledningstjenesten.

Det kan videre nevnes at antall bedrifter som får lån eller garantitilsagn i Distriktenes Utbyggingsfond er økt fra ca. 460 i 1965 til ca. 760 i 1966. Fra 1965 til 1966 steg låne- og garantitilsagnene i beløp fra ca. 130 millioner til 180 millioner. For første halvår av 1967 er det gitt låne- og garantitilsagn på i alt bort i mot 140 millioner kroner. Det er ikke bare beløpenes størrelse jeg her vil feste oppmerksomheten ved, men at pågangen etter lån og garantier viser at det er initiativ og tiltakslyst ut over i våre distrikter. Å utløse dette initiativ i effektive og lønnsomme foretagender, må være et viktig ledd også i løsningen av industriens strukturproblemer. *Beregning, trafikk og andre*

*Lokale
økonomi
pol.
Problemer
alle sammen*

For å komplettere bildet av Regjeringens politikk på dette område, vil jeg også nevne at det er fremmet forslag for Stortinget

om etablering av et selskap for industrivekstanlegg. Tanken bak dette tiltak er å søke å lede en større del av ekspansjonen i industrien til utbyggingsområdene. Det er foreløpig tatt sikte på å bygge anlegg med til sammen ca. 1.500 arbeidsplasser.

Når man i dag drøfter strukturproblemene i industrien, tenker vel kanskje de fleste på dem vi har sett eksempler på på Rjukan, Vestfoss, Greaker osv. Problemer av denne art vil bli behandlet i den stortingsmelding om industriens omstillingsproblemer som med det første skal forelegges Stortinget. Før jeg kommer inn på hvilke løsninger som her kan tenkes, vil jeg trekke fram noen av de aktuelle industriproblemer.

For ganske få år tilbake var det et temmelig skarpt skille mellom hva som betegnes som eksportindustri og det man har kalt

hjemmeindustri. I de senere år er denne grense blitt mere utvasket, men fortsatt er det et karakteristisk trekk ved norsk industri at det er en skarpere avgrensning mellom de typiske eksportorienterte virksomheter og de hjemmemarkedsbaserte industrier.

Først litt om situasjonen for våre eksport industrier. De viktigste grupper innenfor eksportindustriene er som kjent de kraftkrevende industrier, treforedling, grube- og fiskeforedlingsindustriene. Disse bransjer har de utenlandske markeder som sin basis, ikke sjelden eksporteres nesten hele produksjonen innenfor disse grupper. Uten støtte i et beskyttet hjemmemarked, har disse bransjer måttet satse på grunnlag av mere naturgitte fortrinn, skogen, vannkraften, fisken og malmen. En fortsatt liberalisering av verdenshandelen representerer ikke i seg selv noe problem for våre eksportindustrier, tvert i mot kan de vinne

fordeler ved det. Likevel er situasjonen langt fra problemfri for disse industribransjer. Tydeligst ser man problemene innenfor treforedlingsindustrien.

Visse grener innenfor denne industri har de senere år arbeidet under vanskelige forhold, i særlig grad gjelder dette fabrikker som produserer sulfittsellulose. Tilfellene Greaker og Vestfoss er nevnt. Lignende eksempler har man innenfor svensk selluloseindustri.

Industridepartementet har i lengre tid hatt et eget utvalg med direktør Rogstad, Norges Bank, som formann, for å få klarlagt en del av de viktigste spørsmål som denne industri står overfor. Komitéens innstilling er avgitt

og vil bli vurdert i Industridepartementet. I den stortingsmelding som Regjeringen med det første vil legge fram om strukturproblemene i industrien, vil treforedlingsindustriens stilling bli nærmere vurdert.

Innenfor de kraftkrevende industrier er det mer de langsiktige energiperspektiver som tiltrekker oppmerksomheten. Den viktigste grunn til at elektrokjemiske og elektrometallurgiske bedrifter er blitt plassert og utviklet i Norge er den billige elektriske kraft som vi har kunnet tilby gjennom de siste 50 år. Den billige kraft har vært en mer enn tilstrekkelig kompensasjon for de markedsbetingede merutgifter som måtte følge av en slik produksjon i Norge. De kraftkrevende industrier representerer i dag en viktig sektor i norsk økonomi. Dens eksportmessige betydning er stor og omlag 45 % av vår samlede elektrisitetsproduksjon avtas av disse industrier.

Spørsmålet er imidlertid hvor lenge vår vannkraft vil være konkurransedyktig med andre energislag - ikke minst atomkraften. Det kan ennå ikke sies å være klarlagt hva atomkraften vil koste og hvor konkurransedyktig den er. Dagens atomkraftverk kan ^{norske} konkurrere med billig norsk vannkraft. Det usikre er hva fremtidens atomkraftverk kan prestere.

Hva forventningene av billige atomkraftverk kan føre til, har vi fått et varsel om ved de britiske aluminiumsplaner. En antatt billig atomkraft en gang i fremtiden trekkes inn som et avgjørende moment ved investeringsbeslutninger som skal gjøres nå. Ved hjelp av subsidier overveier den britiske regjering å iverksette planer som etter vår oppfatning strider mot forpliktelsene i henhold til EFTA. Norge tok disse spørsmål opp på det siste ministerrådsmøtet i EFTA

i Lausanne og vi fikk der oppslutning om vårt syn fra svensk og dansk side. Det vil nå bli bilaterale drøftelser mellom Norge og Storbritannia for å få innholdet i de britiske planer nærmere klarlagt. De britiske planer, som etter vårt skjønn innebærer en vesentlig statsstøtte til industrien, vil, om de skulle bli gjennomført, kunne få beklagelige følger for vår aluminiumsindustri.

Når det gjelder vår fiskeforedlingsindustri, er den viktigste oppgave / å sikre avsetningen og markedsføringen en stabil og tilfredsstillende råstofforsyning. De markedsmessige hindringer, særlig i EEC, vanskeliggjør den ekspansjon som naturlig ligger til rette for vårt land på dette område. Både forsyningssituasjonen og markedssituasjonen reiser problemer for oss som må vies økt oppmerksomhet.

Det har lenge vært tydelig at norsk industri på mange felter er kommet til et punkt i sin utvikling hvor en videre ekspansjon

ikke i samme grad som hittil kan bygge på de mer naturbetingede fordeler. Energisituasjonen er for eksempel endret, hvalfangsten har for lengst sett sine beste dager, malmforekomstene tømmes sakte og sikkert og fiskegrunnet er kanskje svekket. Som følge av denne utvikling er det all grunn til å sette søkelyset på hjemmeindustriens vekstmuligheter, en industri som må bygge mer på teknisk dyktighet, oppfinnsomhet og forskning, enn på naturgitte fordeler.

Det vi inntil for få år siden kalte for hjemmeindustri har hittil beskjeftiget ca. 70 til 80 % av samtlige ansatte i industrien. Sektoren svarer videre for ca. to tredjeparter av industriens samlede produksjonsverdi. Den liberalisering som har funnet sted gjennom EFTA har gitt en positiv innvirkning på hjemmeindustriens struktur og medført at den har måttet satse mer på eksport.

*Sjå at vi kan
klar oss til
EFTA. J. H. H. H.*

For 10 til 15 år tilbake var hjemmeindustriens eksport bare noe over 100 millioner kroner. For 3 til 4 år siden var den oppe i 1.000 millioner kroner og har nå passert vel 2.000 millioner kroner. Det er i første rekke det nordiske marked som har hatt en helt avgjørende betydning for hjemmeindustriens ekspansjon på eksportsiden.

Til tross for disse gledelige eksporttall er det flere tegn som tyder på at viktige grener innenfor de såkalte hjemmeindustrier har alvorlige vanskeligheter å kjempe med. Problemene innenfor tekstil- og skotøyindustrien og skipsbyggingsindustrien kan nevnes som eksempler på dette. Tekstilindustrien har hatt en vesentlig svakere produksjonsvekst enn industrien totalt sett. I 1966 lå produksjonsnivået innen denne industribransje om lag 10 % over nivået i 1955-56, mens produksjonsøkningen for industrien i alt i samme tidsrom var 70 %.

Det er et gjennomgående trekk ved hjemmeindustriens produksjon

at hovedtyngden ligger på mer høyt foredlede varer. Det må være en nærliggende målsetting å søke å bygge den videre ekspansjon innen norsk industri på en høyere grad av videreforedling av de råvarer og naturressurser som vi allerede har. I det nye industrimønster i ~~Vest~~-Europa som Norge må søke å finne sin plass i, må vi i det store og hele ta utgangspunkt i den industrielle erfaring og innsikt som vår industri har ervervet på en rekke felter, samtidig som vi bør søke å opparbeide nye produksjonsfelter. Det blir vår menneskelige innsats som blir avgjørende for norsk industris struktur på lengre sikt. Ansvar for denne utvikling må, som hittil, være industriens, men myndighetene har til enhver tid til oppgave å tilrettelegge forholdene for en rasjonell omstilling og utvikling innen denne næring som innenfor andre næringer.

Det er særlig utviklingen i Sverige som har satt fart på diskusjonen om strukturproblemene i industrien også i vårt land. I Sverige har nemlig antallet av bedrifter som må legges ned som følge av strukturendringer økt fra år til år. Dette er noe av bakgrunnen for de initiativ de svenske myndigheter har tatt, i første rekke da etableringen av en stor statlig kredittinstitusjon som skal bidra til løsning av strukturproblemene. Opposisjonen her hjemme har fulgt opp den tankegang som ligger bak det svenske opplegg og foreslått et strukturrasjonaliseringsfond på 350 millioner kroner. Hvordan virksomheten i praksis skal bygges opp, og hvordan pengene skal skaffes, foreligger det få konkrete holdepunkter om.

Forholdet er at vi foreløpig ikke vet svært meget om den videre strukturutvikling i industrien, bortsett fra at forandring og omstilling synes å ville skje i raskere tempo enn tidligere.

Det er for eksempel ikke gitt at utviklingen vil få det samme forløp eller stille oss overfor de samme problemer som i Sverige. Svenske forsøk på å løse problemer av denne art kan derfor heller ikke uten videre overføres på norske forhold. Det er Regjeringens syn at retningslinjer for vår strukturpolitikk må utformes på et fleksibelt grunnlag, slik at vi kan tilpasse tiltak og løsninger etter behovene til enhver tid.

Vi har allerede flere offentlige fond og banker som hver på sin måte bidrar til å skape en rasjonell bedriftsstruktur også i industrien. Det kan derfor mer bli tale om å styrke ordninger vi har og supplere disse enn å etablere nye statlige fond. Skulle vi etablere et stort statlig strukturrasjonaliseringsfond på 350 millioner, måtte vi ta midlene inn enten fra forbrukerne eller bedrif-

tene, eller begge deler ved skattlegging.

På bakgrunn av den oversikt vi har i dag kan målsettingen i strukturpolitikken formuleres i følgende fem punkter:

1. Å sikre de vekstmuligheter som ligger i de mindre og mellomstore bedrifter.
2. Oppbygging av mer slagkraftige industrielle enheter ved fusjoner og konserndannelser.
3. Økt innsats i salg og markedsføring, herunder etablering av salgsorganisasjoner i andre land.
4. Ved tiltak med sikte på å fremme norsk industris avsetning på det norske marked.
5. Ved å styrke produktutviklingen gjennom et aktivt forsknings- og utviklingsmiljø.

Hvilke løsninger som kan tenkes på de spørsmål som er nevnt under de foran nevnte punkter, vil den bebudede stortingsmelding

inneholde nærmere beskjed om.

Distriktenes Utbyggingsfond er for eksempel allerede i enkelte tilfeller trukket inn ved løsningen av lokale sysselsettingsproblemer som har sin bakgrunn i strukturendringer, for eksempel på Rjukan. Fondet kan imidlertid ikke trekkes inn når det gjelder omstillingsproblemer av denne art i de best industriutbygde områder, fordi det i første rekke skal fremme utviklingen av mer variert næringsliv ute i distriktene. Håndverks- og småindustrifondet er, som jeg allerede nevnte foran, blitt reorganisert og betydelig utvidet. Fondet kan både stille garantier og yte lån. Oppgaven er først og fremst å delta ved finansiering av investeringer med sikte på ekspansjon og rasjonalisering av mindre bedrifter i håndverk og industri. Her vil fondet, som

forutsettes utbygget trinnvis, kunne bidra vesentlig til en rasjonell bedriftsstruktur. Den Norske Industribank A/S yter lån til kraftverk, hoteller og industribedrifter og har det meste av sin virksomhet knyttet til investeringsformål i industrien. Banken medvirker ved grunnfinansiering av investeringstiltak som har stor betydning i strukturpolitikken. Den vil fortsatt få viktige oppgaver på dette området.

Tiltaksfondet har til oppgave å yte garantier for lån til toppfinansiering av tiltak på felter hvor det er av betydelig interesse å bygge ut norsk industri. Fondet skal gi høy prioritet til rasjonaliseringstiltak, særlig med sikte på samarbeid mellom flere bedrifter og når det gjelder å utvikle nye produkter eller produksjonsmetoder. Som et ledd i myndighetenes strukturpolitikk kan det bli aktuelt å øke fondets virksomhet.

Det finansieringsbehov som industrien i Norge har vanskeligst for å få dekket, gjelder engasjementer som ligger mellom

1.prioriteten og det som må ansees som løpende driftskreditter. Problemene melder seg ikke minst når det gjelder toppfinansiering av anleggene og investeringer i markedsbearbeiding og et utvidet salgsapparat, forskning og utvikling osv. Myndighetene overveier derfor å etablere et nytt kredittinstitutt med sikte på utlånsvirksomhet for å dekke kapitalbehov som strukturrasjonaliseringen fører med seg og som ikke ligger naturlig til rette for de finansieringsinstitutter vi allerede har. Det kan bli aktuelt å etablere et institutt hvor private kredittinstitusjoner av forskjellig slag bidrar med å skaffe til veie grunnkapitalen og hvor det offentlige er sikret en rimelig innflytelse.

Hittil har jeg særlig berørt de to første punktene av de fem som jeg nevnte foran. Punkt 3 og 4, som gjelder markedsføring og

salg ute og hjemme, er ikke minst viktig.

Omstillingsfondet for hjemmeindustrien har til formål å yte støtte til fellestiltak for å lette omstillingen til de nye markedsforhold som integreringen i Europa skaper. Fondet har hittil gitt tilsagn om tilskudd på vel 13 millioner, og av dette er litt over halvparten disponert til en del større fellestiltak, som Norsk Designsentrum, Norsk Bosentrum, Norway Food Centre, Norsk Matsentrum og Norges Handelssenter i Stockholm. Det må nå overveies å utvide den virksomhet som drives med støtte av omstillingsmidlene og også å utvide rammen for støtten til andre deler av vår industri.

Punkt 5 gjaldt forskning og produktutvikling.

I et land som Norge med et stort antall av små og mellomstore bedrifter er det særlig viktig å fremme tiltak med sikte på nye produksjonsmetoder og å utvikle nye produkter. Tiltak for å spre teknisk informasjon ut til industrien er også en viktig oppgave.

Her vil både den tekniske veiledningstjenesten, Fondet til fremme av forsknings- og utviklingsarbeider i industrien og det fond til fremme av bransjeforskning som Stortinget etablerte ved vedtak av 31. oktober 1966 få stor betydning.

I de 10 til 15 siste årene har vi opplevet til dels store endringer i handelen og butikkstrukturen her i landet. Omleggingen har på den ene siden betydd en rasjonalisering og en tilpassing til de krav til markedsføringen som stilles av et moderne produksjonsapparat, og en tilpassing av markedsføringen til de nye krav forbrukerne stiller på den annen. I den prosess som skaper produktene og fører dem fram til forbrukerne, spiller markedsføringen en stadig viktigere rolle og danner en nødvendig forutsetning for

en konkurransedyktig produksjon. Varehandelen er imidlertid også en servicenæring og handelens ~~situasjon~~ og utvikling må derfor vurderes i relasjon til forbrukernes interesser.

Det er mange forhold ved den raske utviklingen i varehandelen som påkaller interesse. Jeg skal her trekke fram noen uten å underkjenne betydningen av forhold som jeg ikke kommer inn på.

Etter de erfaringer som man har hatt, både her i landet og i andre land, tror jeg man skal være forsiktig med et alt for kategorisk syn på hvordan varehandelen vil og bør utvikle seg framover. Det er for eksempel lite som taler for å satse ensidig på de nye forretningstyper til fortrenghet for de mer tradisjonelle.

De nye forretningstyper har bydd de mer tradisjonelle forretninger konkurransen og på mange måter bidradd til at disse søker å tilpasse seg til de nye krav, for eksempel ved spesialisering og service. Utviklingen kan tyde på at de ulike forretningstyper

vil arbeide ved siden av hverandre og utfylle hverandre og at en fortsatt rasjonalisering kan skje uten at varehandelens struktur blir fullstendig støpt om.

Filialdannelser, kjeder og andre samarbeidsformer i varehandelen har ført til gruppedannelser av en helt annen krakter enn tidligere. Hensikten har vært å oppnå stordriftens fordeler og å rasjonalisere omsetningen mest mulig. Dette er også på mange måter oppnådd. Denne utviklingen har imidlertid medført at man i varehandelen har fått, og i stadig økende grad vil få, konkurranse mellom grupper av handlende til fortrenghet for den mer tradisjonelle konkurranse mellom individuelle forretninger. Man må anta at en slik gruppekonkurranse kan være gunstig i den grad den kan bidra til kostnadsbesparelser. Faren er imidlertid at enkelte grupper

vokser seg så sterke at de blir prisledende i markedet, eller at det inntreffer et samarbeid mellom gruppene som kan utelukke konkurransen. Det er også et åpenbart faremoment at gruppene hos sine leverandører kan få en så sterk maktposisjon at de kan komme til å øve et utilbørlig press for å oppnå ufortjente fordeler og at de også kan få en dominerende innflytelse på hvilke varer som skal produseres og hvilke ikke.

Så forskjelligartet som forholdene er i vårt land og med den bosetting vi har, synes en variert butikkstruktur å innebære fordeler. Det er ikke gitt at det samfunnsøkonomisk er et fremskritt hver gang det må legges ned en forretning i en grend.

Det er enighet om at varehandelen fremover vil legge beslag på en større andel av våre produktive ressurser fordi markedsførings betydning for velstandsutviklingen øker. Det er således ikke lenger et spørsmål for myndighetene om å interessere seg for

varehandelens utvikling eller ikke. Handelens betydning, for produktivitetsutviklingen og for vår konkurransedyktighet, medfører at den plasserer seg sentralt i myndighetenes interesse. Jeg ser det imidlertid ikke som en oppgave for myndighetene å dirigere utviklingen i varehandelen mer enn i noen annen næring. Bedriftene og næringens organisasjoner må selv bestemme retningen.

Det omfattende arbeid som handelsorganisasjonene selv gjør for å utrede næringens problemer, bidrar til en riktigere vurdering av næringen i alle kretser. Det er viktig at dette arbeid fortsetter, også fordi dette er det sikreste middel for næringen selv til å stake opp den mest hensiktsmessige kurs i tiden fremover. Myndighetene

er innstillet på et nært samarbeid med varehandelens representanter om de problemer som reiser seg og som myndighetene kan bidra til å løse.

Handelens organisasjoner har reist flere spørsmål som det arbeides med innenfor administrasjonen og som det kunne ha vært naturlig å komme inn på her i dag. Det gjelder den merkantile forskning, opplæringen innen næringen, utredningsbehovet og kapitalproblemene. Jeg får imidlertid ikke tid til det og må innskrenke meg til å forsikre at det arbeides videre med disse spørsmål. Jeg skal her bare berøre et aktuelt tilfelle som har relasjon til handelens kapitalproblemer, nemlig den såkalte NOVA-saken.

Et tilfelle som NOVA-saken burde kunne løses innenfor det ordinære kredittsystem. Det var Regjeringens syn før Tiltaksfondet kom inn i bildet og det er fortsatt dens syn. Regjeringen er imidlertid i den situasjon at den har fått en henvendelse om en

garanti fra Tiltaksfondets side som det må tas stilling til.

Et moment i vurderingen av denne sak var at det her gjaldt en norsk-eiet varehuskjede som i en given situasjon måtte kunne antas å få en viss betydning for omsetningen av norske varer.

Styret i Tiltaksfondet har behandlet saken og den ligger nå til vurdering i Industridepartementet. For å få avklart om en slik garanti fra Tiltaksfondet ligger innenfor statuttene og Stortingets forutsetninger, er Justisdepartementet bedt om å vurdere denne siden. Justisdepartementets svar foreligger nå og jeg skal referere konklusjonen:

" Dersom oppbyggingen av en norsk varehuskjede vil kunne fremme norsk industriproduksjon, skulle en garanti for A/S NOVA etter dette i og for seg falle inn under formålet for Tiltaksfondet

slik dette er angitt i Stortingets vedtak. Man kan således ikke se at det vil være i strid med Stortingets forutsetninger å endre Tiltaksfondets statutter som foreslått for derved å kunne stille slik garanti. I denne sammenheng vil man ikke unnlate å nevne at selv om det neppe er grunn til å legge avgjørende vekt på at den garanti som gis bare indirekte vil komme industrien til gode, synes dette likevel å være en omstendighet som det kan være grunn til å ta hensyn til ved avgjørelsen av spørsmålet om det er tilrådelig å gi garanti som nevnt."

Regjeringen har ikke tatt sitt standpunkt og før det skjer vil den nøye vurdere de uttalelser som er kommet fra handelens organisasjoner og andre. Som i alle andre slike saker vil man ha for øye at man så langt det er mulig må stille alle foretagender likt.

Et hovedspørsmål i norsk økonomi er den videre utvikling av kostnader og priser og dermed vår konkurranseevne. Det heter i innstillingen fra Stortingets finanskomite om Statsbudsjettet for 1968 at prisutviklingen neste år for en vesentlig del vil avhenge av inntektsoppgjørene til våren. Bak denne uttalelse står en enstemmig komité og uttalelsen er også helt i tråd med Regjeringens syn. For å muliggjøre et oppgjør som trykker vår konkurranseevne og en rimelig prisutvikling, trenges det medvirkning og oppslutning fra alle grupper i vårt folk. Regjeringen vil så langt det er mulig søke å bidra til dette. Dens tilsagn om at den i Kontaktutvalget vil være villig til å drøfte visse former for prisgarantier i forbindelse med realitetsdrøftelser av hele oppgjøret, må sees på denne bakgrunn.

Regjeringen vil unngå at der utløses et nytt indeksoppgjør i denne tariffperioden, med de kostnadsøkinger dette ville medføre for bedriftene. De pristiltak som det nå forhandles om med de berørte organisasjoner må også sees som et ledd i bestrebelsene på å sikre en forsvarlig pris- og kostnadsutvikling.

Det første forslag som ble fremlagt gjaldt et midlertidig forbud mot forhøyelse av leverandørregulerte priser og avanser. Det er fra organisasjonenes side reist innvendinger mot et slikt tiltak, innvendinger som prismyndighetene vil ta hensyn til. Det som nå drøftes er en ordning med meldeplikt ved endringer i de såkalte veiledende priser. Når det nye opplegg er drøftet i Det prispolitiske råd, vil Regjeringen ta sitt standpunkt. Prismyndighetene vurderer også en del supplerende tiltak i tilknytning til en slik meldeplikt. Det overveies å ta opp forhandlinger om en revisjon av prisforskriftene for byggearbeider med tanke på å få bedre kontroll med kostnadsutviklingen i denne viktige sektor. Det kan også bli aktuelt med maksimalpriser og -avanser for poteter og grønnsaker.